

หัวข้อวิจัย การจัดการความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารของชุมชน
ตลาดดอนหวาย จ.นครปฐม

ผู้ดำเนินการวิจัย ดร. หทัยกาญจน์ ชูตระกูล
ดร. ทิวต์ถ์ กุลชนะภักดี
ดร. ปิยาภรณ์ วรานุสันติกุล
ดร. ศิริลักษณ์ หล่อพันธ์มณี

ที่ปรึกษา รศ. ดร. สุขุม เฉลยทรัพย์ และรศ. ดร.ธำรงค์ อุดมไพจิตรกุล

หน่วยงาน คณะบัณฑิตวิทยาลัยและคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ปี พ.ศ. 2557

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารของชุมชนตลาดดอนหวาย 2) แสวงหาแนวปฏิบัติ(Best Practice) ของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้การจัดการความรู้ 3) เพื่อจัดทำแผนที่ของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารของชุมชนตลาดดอนหวาย 4) เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นและแนวปฏิบัติในสื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่อสิ่งพิมพ์

การศึกษานี้ใช้ขบวนการจัดการความรู้ เป็นวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ วิจัยเชิงคุณภาพคือการสำรวจความรู้เบื้องต้นและการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งมีประชากรคือผู้ประกอบการทางด้านอาหารในชุมชนตลาดดอนหวาย และประชาชนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสำรวจความรู้เบื้องต้น ได้แก่ผู้ประกอบการร้านค้า จำนวน 15 คนและกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 16 คน ได้แก่ ผู้รู้หลัก (Key Informant) จำนวน 3 คน ผู้รู้ระดับปฏิบัติการ (Casual Informant) จำนวน 9 คนและกลุ่มบุคคลทั่วไป (General Informant) จำนวน 4 คน การวิจัยเชิงปริมาณคือการสำรวจผู้ประกอบการอาหารในชุมชนตลาดดอนหวาย จำนวน 64 ร้าน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย นอกจากนี้ได้นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อหาแนวทางปฏิบัติของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหาร ผลการวิจัยมีดังนี้

1. จากข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารจากรุ่นสู่รุ่นแบ่งได้สามประเภท คือ 1) รุ่นเก่าแก่ อายุของร้านมากกว่า 20 ปีขึ้นไป เป็นร้านเก่าแก่ มีการสืบทอดตำรับที่ดีมาอย่างต่อเนื่อง การสืบทอด มีรายได้สูง จะมีรุ่นลูกหรือรุ่นหลานเข้ามารับช่วงต่อ 2) รุ่นกลาง อายุของร้านระหว่าง 10 ปี ถึง 20 ปี มีความมั่นคงในระดับที่ดี มีการสืบทอดกิจการที่มั่นคง โดยมากเป็นธุรกิจครอบครัว มีการขยายไปนอกพื้นที่ตามเครือญาติ 3) รุ่นใหม่ อายุ

ของร้านน้อยกว่า 10 ปี การถ่ายทอดอยู่ในระดับที่ไม่ค่อยแน่นอนเนื่องจากการค้าแบบใหม่ที่เกิดจากการผสมผสานวัฒนธรรมร่วมสมัยเข้าไปสู่ตลาดแห่งนี้

2. ปัจจัยที่สำคัญของแนวทางปฏิบัติในการถ่ายทอดประกอบด้วย ผู้ที่ถ่ายทอด กระบวนการถ่ายทอด และผู้รับถ่ายทอด จากข้อมูลเชิงปริมาณพบว่าปัจจัยที่สำคัญในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารที่ตลาดดอนหวายที่ทำให้สามารถถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นคือ สถานที่ตั้งและตำแหน่งที่ตั้งของตลาดดอนหวายที่อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร (คะแนนเฉลี่ย 4.32) การพัฒนาสูตรอาหารที่มีการรักษาสูตรดั้งเดิมไว้โดยไม่เปลี่ยนแปลง(คะแนนเฉลี่ย 4.20) และระยะเวลาในการถ่ายทอดการทำอาหารโดยผู้ที่เรียนรู้จะใส่ใจในการทำอาหารและเรียนรู้จากผู้ถ่ายทอด (คะแนนเฉลี่ย 4.02) จากการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นสามารถส่งต่อการอนุรักษ์ไว้ได้ด้วย โดยปัจจัยต่อไปนี้เป็น การรักษารสชาติของอาหารไว้ (คะแนนเฉลี่ย 4.38) การรักษาเอกลักษณ์ของการผลิตอาหารรวมทั้งขั้นตอนในการทำ (คะแนนเฉลี่ย 4.31) และการส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารควรถ่ายทอดอย่างถูกต้อง (คะแนนเฉลี่ย 3.86)

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัจจัยการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารพบว่าปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหาร คือ ความคิดที่จะถ่ายทอดการทำอาหารและการขายอาหาร (ที่ขายอยู่) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 นอกจากนี้ปัจจัยส่วนบุคคลทั้งหมดนั้นไม่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหาร ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 แต่ปัจจัยของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารเหล่านี้ ได้แก่ กระบวนการถ่ายทอด/สอน การทำอาหาร ระยะเวลาในการถ่ายทอด ด้านสถานที่และตำแหน่งที่ตั้ง และ ด้านการพัฒนาสูตรอาหาร มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารที่ระดับนัยสำคัญ 0.001 ขณะที่ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการเรียนรู้ มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

ถ้าพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารพบว่าปัจจัยต่างๆของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง($r=0.726$)กับปัจจัยการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 หรืออาจกล่าวได้ว่าถ้าประชาชนในชุมชนตลาดดอนหวายมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารได้มากจะทำให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารมากตามไปด้วย

3. จากการทำแผนที่ของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารของชุมชนตลาดดอนหวาย โดยใช้เครื่องระบุตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ (GPS) เป็นเครื่องมือในการสร้างข้อมูลอ้างอิงเชิงพื้นที่ในรูปแบบของพิกัดทางภูมิศาสตร์ พบว่า จำนวนร้านค้าที่เกี่ยวข้องกับอาหารมีจำนวนทั้งสิ้น 64

ร้าน โดยแบ่งออกเป็น ร้านอาหารคาว 25 ร้าน ร้านอาหารหวาน 33 ร้าน และร้านสินค้าจาก
การเกษตรจำนวน 6 ร้าน

4. องค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารของชุมชนตลาดดอนหวาย และแนว
ปฏิบัติของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการจัดการความรู้ได้มีการเผยแพร่ในสื่อ
อิเล็กทรอนิกส์ และสื่อสิ่งพิมพ์